

Предузетништво као кључна компетенција за целоживотно учење

Компетенција предузетништво у Европском оквиру кључних компетенција подразумева способност појединца да сам подстакне промене и способност да прихвати, подржи и прилагоди се иновацијама које доносе спољне околности. Предузетништво укључује преузимање одговорности за сопствене поступке, позитивне или негативне, развој стратешке визије, постављање циљева и њихово остваривање, као и мотивацију за успех. У Европском оквиру кључних компетенција за целоживотно учење предузетништво се види као способност појединца да преточи идеје у дела, а подразумева креативност, иновативност и спремност за преузимање ризика, као и способност планирања и управљања пројектима.

Специфичност ове компетенције огледа се у томе што она повезује усвајање знања, вештина и ставова са њиховом практичном применом.

У самој сржи предузетничке компетенције је способност препознавања контекста у којем појединац делује и проактивно реаговање на прилике које му се пружају. Основ је за специфичније вештине и знања која су потребна предузетницима за успостављање друштвених и комерцијалних активности.

Образовање за предузетништво представља много више од обуке за започињање сопственог пословног подухвата, јер подразумева и развој личних особина и вештина попут креативности, иницијативе, самопоуздања, и многих других.

Предузетничко учење може да укључује следеће елементе:

- развој карактеристика личности који чине основу предузетничког духа (креативност, смисао за иницијативу, спремност за преузимање ризика, самосталност, самопоуздање, лидерство, тимски дух...);
- подизање свести ученика о могућностима самозапошљавања и предузетништву као опцијама за пословну каријеру након завршетка школовања;
- рад на конкретним предузетничким пројектима и активностима;
- стицање специфичних пословних вештина и знања о томе како основати предузеће и успешно га водити.

Предузетничко образовање се састоји од три компоненте:

- лични развој – самопоуздање, јачање предузетничког духа, лично усавршавање, жеља за успехом и покретањем активности;
- пословни развој – техничка и финансијска писменост и вештине самозапошљавања, запошљивости, предузетништва у функцији личног напредовања. Ово подразумева функционалне економски оријентисане наставне програме;
- развој предузетничких вештина – развој социјалних вештина, сарадње, креативног решавања проблема, препознавање прилика, презентовање, лидерство и управљање тимом, кооперација у заједници, познавање културних норми и њиховог утицаја на пословање.

На нивоу основног образовања, предузетничко учење је усмерено на развој индивидуалних квалитета ученика/ца – креативност, преузимање иницијативе и самосталност који доприносе развијању предузетничког става. У овој фази ученици/це треба да развијају самосталност и проактивност, као и да

стекну прва знања и контакт са светом рада. Активности које подстичу активно учење на овом узрасту су рад на пројектима, учење кроз игру, презентације једноставних студија случаја и посете локалним предузећима и установама.

Предузетничко учење као међупредметна област, заснива се на три кључна сегмента:

- примена савремених метода и облика рада у настави,
- основни економски концепти из света рада (кроз наставне и ваннаставне активности),
- сарадња школе са локалном заједницом (предузећима, организацијама и институцијама).

Циљеви међупредметне теме предузетништво

Ученици/це ће:

- усвојити базична знања из подручја свијета рада и вођења посла,
- упознати ресурсе и расположиве могућности у својој средини,
- упознати начине оспособљавања за поједине врсте послова и занимања,
- упознати и критички сагледати своје могућности и захтеве појединих послова – правилно се професионално усмерити,
- упознати и критички вредновати себе и друге,
- развити критички однос према властитом успеху, односно неуспеху,
- оспособити се за постављање, вредновање и остваривање властитих циљева,
- развити организацијске способности за доношење одлука, постављање циљева, решавање проблема, планирање и вођење,
- оспособити се за прилагођавање новим ситуацијама, идејама и технологијама,
- тежити иновативним и креативним решењима,
- бити отворени за нове идеје и могућности,
- развити способност планирања и управљања планираним активностима,
- развити иницијативност, упорност у активностима, посебно у учењу,
- развити самопоуздање и сигурност у властите способности,
- развити упорност и самокритичност.

Исходи учења

Исходи учења, дефинисани кроз знања, вештине и ставове које ученик/ца треба да развије, представљају основу за осмишљавање ефикасних наставних активности које подстичу предузетничко учење, али и за осмишљавање метода процењивања којима ће на најбољи начин утврдити ниво остварености исхода.

Знања

На нивоу основне школе, сви исходи су прилагођени узрасту и предзнању ученика/ца, и уводе се на начин да ученици/це о њима уче применом општих концепата на њима познато окружење.

1. Познаје разлику између појмова: бити предузетник и деловати предузетно
2. Разуме неусклађеност потреба људског друштва и ограничених ресурса
3. Познаје производе и услуге на локалном и националном нивоу и разумије однос између понуде и потражње

4. Познаје поступке и процедуре за самостално и групно доношење одлука и може објаснити њихове последице
5. Може да објасни различите каријерне путање
6. Може да идентификује различите могућности за запошљавање на локалном и националном нивоу
7. Може да упореди добит са трошковима
8. Може да наведе фазе у предузетничкој активности на примеру активности у одјелењу или школи
9. Може да развије предузетничку идеју на нивоу одјелења или школе
10. Може да објасни појам јавног добра и да наведе примере

Вештине

1. Поседује способност индивидуалног рада и рада у тимовима
2. Има способност комуникације и сопштавања идеја другима
3. Ствара и користи креативне идеје и процесе
4. Показује вештине планирања, организовања, анализирања, комуницирања, предлагања, вођења и евалуације током групног рада
5. Способан/на је да утврди, процени и управља ризиком
6. Има способност коришћења „браинсторминг“ методе
7. Показује способност препознавања и превладавања ризика
8. Увиђа еколошке последице својих и туђих акција
9. Показује способност за решавање проблема и доношења одлука заједно с другима
10. Има способност оцењивања резултата рада
11. Може да направи план производње
12. Може да представи предузетничку идеју
13. Може да оцени личне и компетенције других
14. Способан је да развије и имплементира пројекат
15. Зна да решава конфликти на конструктиван начин

Ставови

1. Поседује одговорност за завршетак задатака, испуњење обавеза и рокова
2. Преузима иницијативу за успостављање контакта и сарадње с појединцима и групама
3. Показује способност за самостални рад
4. Показује способност поштовања других
5. Показује способност прихватања иновација и промена
6. Има одговорност за јавна добра
7. Показује отвореност за промене

Примена предузетничког учења у постојећим предметним програмима

Математика и природне науке

Предузетничко учење у настави математике се огледа кроз повезивање наставних садржаја са реалним животним и радним окружењем – примена математике у спорту, грађевинарству, финансијама, истраживању тржишта, техници и др.

- Истраживање унутар школе, анализа резултата и коришћење графикана у презентацијама

- Прављење личног буџета
- Процена трошкова за организовање екскурзије, излета, манифестације
- Примена просечне вриједности за различите цене истог производа
- Израчунавање неопходне количине/величине материјала за прављење производа/услуге
- Коришћење процентуалних обрачунавања у трговини
- Спровођење истраживања у школи, анализа резултата и коришћење графичких приказа при презентовању
- Статистичко, табеларно и графичко представљање података

Физичко васпитање

Настава физичког васпитања омогућује примену читавог низа предузетничких садржаја који допуњују и продубљују садржаје из предметног програма:

- Игре базиране на сарадњи и тимском раду
- Развој такмичарског духа кроз штафетне игре
- Развој упорности и проактивности – проблемске игре
- Развој одговорности, тимског рада и такмичарског духа кроз тимске спортове
- Прихватање на прави начин и успеха и неуспеха – школски кросеви
- Развој разумевања важности здравих стилова живота

Географија

Примена предузетничког учења у настави географије могућа је у темама које се односе на туризам, транспорт, путовања, индустрију, демографију, тржиште рада, заштиту животне средине и сл.

- Развој предузетничког размишљања кроз дискусију о локалним и глобалним питањима, као што су туризам, прехрамбена индустрија, проблем недостатка хране
- Компаративне предности привреде једне земље наспрам друге
- Омогућавање ученицима/цама да размишљају глобално, а делују локално на плану заштите животне средине и одрживог развоја, уређењем школског дворишта/учионице, кроз теме о рециклажи, заштити вода, итд.
- Развој предузетничког начина размишљања кроз дискусије о локалним и глобалним проблемима који се тичу загађења, климатских промјена и сл.
- Анализа статистичких података, графичких приказа, географских карата и припрема презентација
- Разумевање значаја очувања животне средине и развој еколошке свести
- Разумевање односа и међузависности између природног окружења, начина живота и света рада

Историја

Предузетничко учење у настави историје помаже ученицима да боље схвате друштвене процесе у прошлости, проблеме са којима се људи суочавају, њихове ставове и уверења, активности и догађаје у којима учествују. То омогућава ученицима/цама да разумеју и боље се упознају са друштвено-економском средином у прошлости и тако боље разумеју своју улогу у будућем развоју друштва.

- Посета локалним историјским споменицима у циљу повезивања предмета са локалном историјом
- Спровођење историјског истраживања
- Писање радне биографије (ЦВ) познатих историјских личности
- Критичка и самостална анализа историјских чињеница ради формирања уравнотежених и реалних ставова о историјским догађајима

- Организовање музејске изложбе у школи
- Прављење презентација о историјским темама
- Истраживање предузетничке културе кроз историју и анализирање чувених предузетника и њиховог начина рада
- Анализа посебних тема у вези са запошљавањем и тржиштем рада и њиховим утицајем на друштвено-економску ситуацију у локалној заједници и држави
- Историјски квизови и игре
- Промене у области рада и организације посла

Језици (матерњи и страни језици)

У настави језика, матерњег и страних, предузетничко учење помаже развој писане и усмене комуникације, развој генеричких вештина и изградњу предузетничких ставова. Настава језика је веома погодна за све облике предузетничког учења и веома је важна за стицање самопоуздања кроз развој вештине презентовања и јавног наступања.

- Ученички пројекат – школски часопис који обрађује друштвено економске теме које су интересантне и блиске ученицима/цама
- Осмишљавање и реализација рекламних кампања – промоција једнодневних излета
- Писање разних чланака, огласа и сл.
- Рад на школској веб презентацији
- Дебатни и књижевни клубови
- „Преводилачки биро“ – превођење
- Драматизација текстова
- Израда тематских речника
- Истраживање одређене социо-економске теме и израда есеја у задатим роковима
- Писана комуникација, израда презентација, новинских чланака, огласа, реклама, школске новине, позориште, сајам књига и др.
- Интервју са успешним предузетницима из локалне средине
- Осмишљавање брошура, летака, јеловника на матерњем и неком другом језику за локалне фирме и угоститеље
- Рекламна порука

Природне науке

У настави физике, хемије и биологије, предузетничко учење се може интегрисати са активностима које су базиране на експериментима, групном и тимском раду, практичним активностима, али и садржајима који се баве природним ресурсима и енергијом. Неки од примера:

- Здрава исхрана, припрема јеловника, потрошачко трошење, трошкови (биологија)
- Коришћење хемијских супстанци у производњи хране и прерађивачкој индустрији
- Органска храна наспрам конвенционалне хране, опортунитетни трошкови
- Потражња и понуда производа (одређене врсте хране)
- Могућности коришћења обновљивих извора енергије

Информатика

Предузетничко учење у информатици може да се примени кроз практична знања у областима као што су статистичка анализа, развој једноставних апликација, прављење различитих једноставних база података за школу или локалну заједницу, израда школских новина, публикација и промотивних

материјала (веб сајтови, видео записи, брошуре, итд). На тај начин ученици/це препознају важност информационих технологија у савременом друштву, било у области пословања или за личне потребе.

- Употреба ИТ за прикупљање, анализу и презентовање резултата различитих истраживања
- Употреба ИТ за израду постера, магазина, брошура, школских новина
- Употреба програма за рад са видео материјалима ради израде филмова о школи и локалној заједници
- Израда Интернет презентација за предузећа у локалној заједници
- Израда помоћних материјала за учење и њихово публикување на веб сајту школе

Ликовна култура

У настави ликовне културе, поред вештина које ученици/це стичу, велика је могућност за избор тема које омогућавају да се ликовни проблеми које ученици/це савладавају интегришу са предузетничким учењем.

- Организовање изложбе о раду уметника
- Израда постера који промовише одређену комерцијалну активност
- Групни ликовни радови ученика/ца
- Ликовне интервенције у различитим просторима школе
- Израда радова за потребе ликовних конкурса, припрема и слање радова, анализа резултата
- Дизајн производа
- Визелне комуникације